

Nečven-kule.

Starohrvatska tvrđava u Kninskoj županiji.

Opisao

Grgur Urlić Ivanović.

(Sa 2 slike.)

Može se za stalno od oka odsjeći, da su Hrvati pri svome naseljenju u svoju novu postojbinu, poslje žestokih okršaja sa prasjediocima, prvu brigu imali, da se što bolje vojnički uredi, da što jačih tvrđava podignu, te da većina takovih tvrđava proiztječe iz najdavnije dobe.

Izprave nam jur spominju, kako je knez Posavski Ljudevid oko god. 800 tvrđave gradio a god. 820 ih popravljao¹, pa mislimo da iz najdavnije dobe i „Nečven-kule“ potječe.

Stari grad „Nečven“ dizao se na zapadnoj strani Promine, na rubu visoke brine, koja se gorovita i visoka diže nad provalam Krke, osovno prema staromu gradu knezova bribiskih „Čučevu“, razdaleko osovno preko Krke jedan od drugoga jak kilometar.

Nečven-grad sa svojim zamašnim dvorištem zauzimalje u široj obćenitoj slici pačetvorni lik od okolo tisuće četvornih metara prostora.

Nečven sa svijuh strana bio je opšetan tvrdim visokim zidovima iz sitnog, loše tesanog kamena, tvrdom klačardom primješana. Iztočni zidovi grada, sterući se sa sjevero-iztočne točke na podnevnu, razdieljeni su bili od velikog dvorišta dubokim obkopom, a možda i dizaćim mostom.

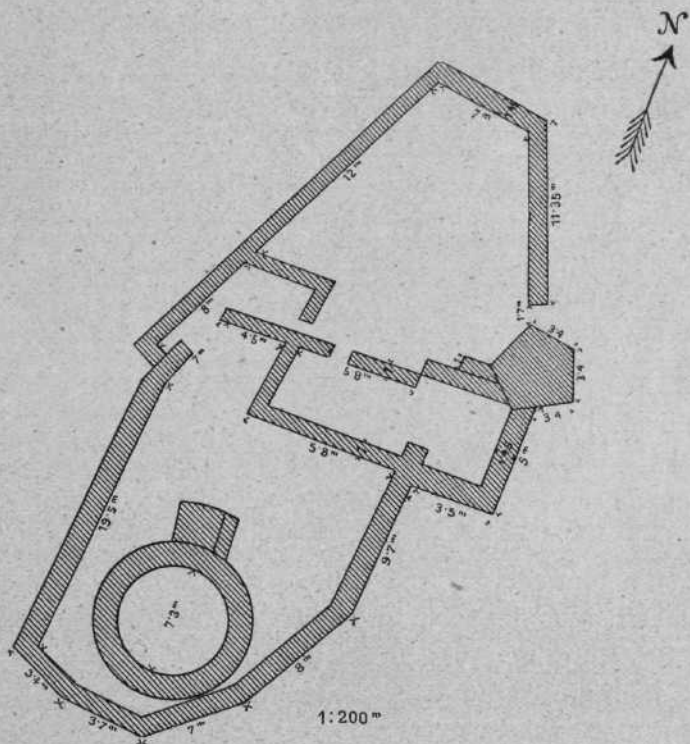
Zidovi, kako se pri temelju opaža, bili su debeli do preko metar i četiri decimetra.

Podnevni zidovi dizali su se na strmoj kosi i ponositoj izbočini, spuštajući se ognutom kosom na sjeverni podlaz donjemu gradu. Ovi su zidovi visoki od 10 do 15 met. a debeli blizu 1 metar.

Najugledniji dio sjevernoga grada napunjen je razvalinam. Ulazeći u grad, osim pobočnih gradskih zidova, u oči pada velika starinska kula. Po onomu, što se sada opaža, imala je pet zbojeva. Prvi prizemni i drugi svaki pri vrhu imao je iznutra poriz u zidu širok 0.18. Vrata, što su prvi zboj, ili pravije rekuć podrumska vodila, vjerojatno bila su sa iztočne strane,

¹ Documenta, str. 324, 325.

ali ovaj prostor do drugoga zboja sav je ruševinam zasut, te je teško tim vratima opredieliti pravi položaj. Na drugi zboj vodile su kamene stepenice izvana sa zapadne strane na posvodjena vrata visoka 2·30 m., široka 1·20 m., šuplja debeljinom zida 2·00. Unutarnjost vrata, sa kojih pragovi su uništeni, ozidana je iz dobro tesanoga kamena, dobrim klačnim ljepom opljepljena i bojadisana ovelikim crvenim, modrim i bielim četvornim kockama. Na ovomu bojadisanom ljepu opaziti je sitnih urezanih, nepravilno tamo amo rastrkanih bosanskih pismena, koje s neprikladnosti položaja teško je pročitati, a sred tih pismena razabire se dobro urezana godina 1697. Ova pismena slučajno su iz nečije dokolice pisana, što se jednako opaža i po drugim starinskim

tvrdjavama, koje smo imali priliku obači. Tik ovih vrata s desne strane, u razmaku 1·00 metra, postoje dva prozora jedan više drugoga. Donji četvrtasti visok je 1·32 m., širok 1·10 m.; gornji na svod sveden visok 1·40 m., širok 1·60 m. Dieli ih prezida debela 0·70 m. Na gornjemu prozoru opažaju se zidovi bojadisani jednako kô i na vratima.

S lijeve pak strane takodjer u razmaku 1·00 m. u debljini zida, uzidan je sa otvorom u nutrnjost kule neki vodić — žlieb li, koji vodi do vrh kule; pri dnu široka 1·58 m. te malamal za 2·00 metra, sužuje se dok postigne širinu 0·70 m., te jednaka ostaje sve do vrha. Vjerojatno, da je ovo bio — dimnjak za ognjište.

Može se nagadjati, da kako je najdonji prizemni zboj mogao imati ulaz sa istočne strane, dok su kamene stepenice, kako iztakosmo sa podnevne vodile na prvi zboj, tako, da su sa ovoga zboja a sa istočne strane vodile druge opet kamene stepenice iz nutra na drugi zboj, koje su sa istočnim dielom kule porušene. Nu sa drugoga na treći, opet sa podnevne strane, iz nutri opaža se 17 kamenih stepenica, što su na isti vodile, kako se dobro to na slici opaža. Na ovom drugomu zboju s desne strane stepenica ob- stoji jedan prozor na luk visok 1·15 m., širok 0·80 m. Kraj ovoga prozora s lieve strane opaža se u zidu izdubljeno na luk neko sahranište, predie- ljeno jednom kamenom policom. Isto tako s desne strane izpod stepenica drugo jednako sahranište, samo što je ovo imalo skroz okruglu luknju, du- boku do prvog zboja, kroz koju jedva čovjek mogao bi se okretati, ali nije imala nikakova oduška ili saobćaja do li na spomenuti zboj. Opet s desne strane ovoga sahraništa obostojao je četvrtasti prozor, ali i ovdje su zidovi porušeni.

Sa trećega na četvrti mislimo da su obostojale sa istočne sada srušene strane, kamene stepenice. Vide se pak sa podnevne strane kamene stepe- nice, medju dva zida izvedene, koje su vodile sa četvrtoga na peti zboj. Na četvrtome zboju obostojе dva na luk prozora visoka 0·80 m., široka 0·60 m., dok na petom pako zboju opažaju se tri jednolična, al nešto manja prozora. Koliko je kula još visoka za ovim zbojem bila i kakav je oblik imala, ne- može se ustanoviti, pošto je srušen i oštećen.

S dvora kula naokolo, poviš prvoga zboja, imala je izbuljeni od oblo tesanih kamena poriz — korniž. Zidana je nepravilno tesanim kamenjem, iz dna većim, pak postepeno sve do vrha manjim. S dvora nije bila oblje- pljena. Četvrtasta kula takodjer je imala pet zbojeva. Vrata na prvi pri- zemni zboj bila su sa podnevne strane, ali su zasuta pod ruševinam. Ostali zbojevi nisu imali posebnih vrata, pošto kula sa tri izvanjska zida bila je zatvorena, dočim prama unutarnjosti bila je sasvim otvorena i u tiesnom i slobodnom saobćaju sa ostalim priležećim zgradam i odnosnim hodnicima. Na drugom zboju opažaju se dva četvrtasta prozora. Isto na trećem i če- tvrtom, dok na petom obostojе tri i nešto su veće od onih na ostalim zbo-jevima. Povrh svakog zboja ima po nekoliko kamenih zubova, na koje vje- rojatno pod se je naslanjao. Zidana je jednako kô i obla kula.

Do ove opisane kule, uz jedan kut prislonjena je opet jedna petero- kutna kula, koja je bila umjetno nasuta prostim kamenjem, zemljom i kla- čardom. Moguće, da je pri vrhu mogla biti spodobna za stanovanje, što se iz sadanjeg pogleda neda utvrditi, nego većma naliči jednoj utvrđenoj točki same tvrdjave

„Nečven“ bio je sav udešen po pravilu gradjenja sredovječne dobe, iz sitnog kamenja, sa obkopom, dizaćim mostom, širokim unutrašnjim hodni-

cima, visokim sgradam i zdvornjim obranbenim utvrđam. Svakako točke, koje se odnose na obranbene utvrde, na branilišta i pobočne kule, većinom su srušene ili starinske slike primršene.

S koje god strane pogleda se „Nečven“, on se slikovito iztiče, kako to i priložena slika predočuje. I veseo i ozbiljan dojam srcem potresa svakom, koji dohodi da pregleda to kraljestvo pustoši i stara kulišta, koja ozbiljnim svojim likom progovaraju iz daleke davnine. U kajalačkom ruhu visokih kulišta nadnio se bokom Krki, pokazuje krumasto perje svojih porušenih nakita, radujući ovu, danas niemu pustoš, koja odbija od sebe, dok se pamet zaliće u vjekove feudalnih veličja naših knezova

Komu je zadaća, da pribere ovaj grad u njegovoj dvojakoj slici, vidi mu odmah osnovu i zamisao njegovih gospodara. Bio je sagrađen koliko za obranu i čuvanje ove starodavne župe, toliko za razkošje velikaško. Ovdje mu se predočuje slika, kako su stari mogući knezovi i vitezovi tvrdili branike svoje slobode

Da popunimo sliku, još ostaje da spomenemo nešto o starinskoj crkvi, koja tik „Nečvena“ u ruševinam leži. Ledinasto zemljište, tratina zarasla u šikari, kud se naziru udubljeni mašeti i stari grobovi, naziru se i temeljni zidovi crkve, koju predaja zove „sv. Duha“. Sa žrtvenika ove starinske crkve ujmiše se dva liepa uklesana komada, i oba imaju liepo izradjen Konstantinov monogram, te su sačuvani u našem hrvatskomu muzeju u Kninu.

* * *

Ivan Nelepić bio je gospodar Ključa i Nečvena. (Note e documenti di Giovanni Lucio ecc.)

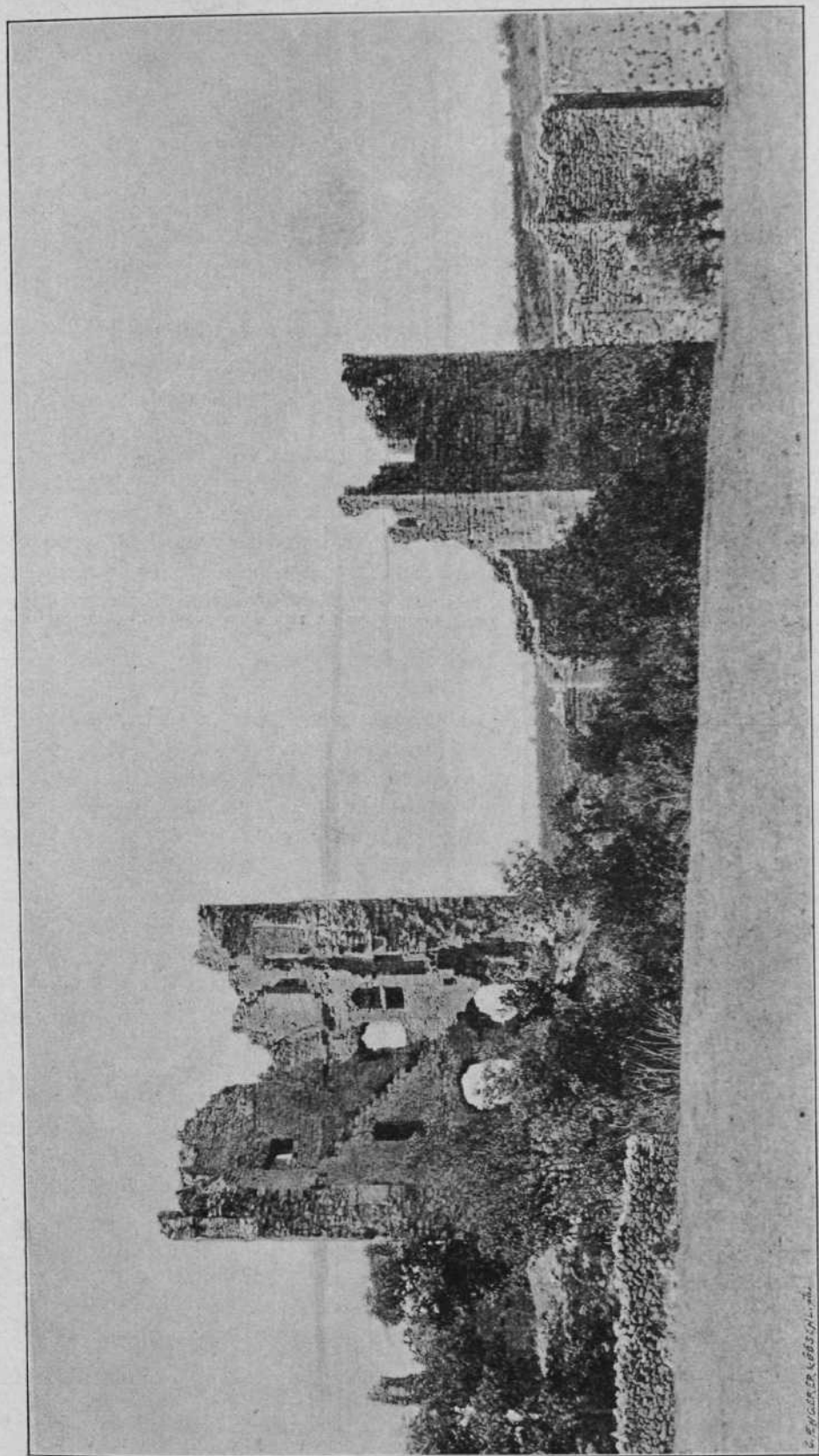
Nadalje razabiremo iz povjestnice, da je u gradu Ključu glavni ogranak Nelepića plemena knezovao, a bijaše knezom Ivan II. Nelepić (Isamus de Clave) brat Ivanu Nelepiću, Kninskomu dinasti, kasnije banu hrvatskomu. Njegov nasljednik knez Konstantin Nelepić (1340—1344) bijaše knezom obostranog Pokrčja i zagorskih strana do granice Trogirske i Cetinske, po tomu i gospodar „Nečvena“. Ivan Nelepić III., knez Cetinski, Rame i Prozora, ban Hrvatski i Dalmatinski uz ostale gradove u župi Cetinskoj i Kninskoj, bijaše gospodar i grada „Nečvena“. Nakon pada Šubića i Nelepića u župah kninskoj i bibrirskoj, digle su se neke plemenitačke obitelji na ugled i bogastvo, ali se Nelepića pleme i do kasnijeg doba nije utrnilo. Ove se porodice glase: Martinoševići, Bojničići, Berislavići, Utješenovići i t. d.

Ali prije nego ovi mogućnici nezaposjednuše neke od ovih starih gradova, treba je, da dokažemo još nešto o zadnjim potomcima Nelepića. Smrću Ivana III. pleme Nelepića padalo je k svome rasulu. Nego važno je osobito, što se ogranak Nelepića pojavljuje i kasnije baš okolo starodavnoga „Nečvena“. Pripovieda povelja kralja Sigismunda god. 1421, kako isti kralj Sigismund

prodade grad Bušević u Bihačkoj krajini za 100 zlatnika gospodji Jeleni Nelepićevoj, Petru Jankoviću i Ivanu od Goruše. Doznaje se, da gospodja Jelena Nelepićeva nije mogla održati svoj dio u Buševiću, pa je već g. 1421, kako nam pripovieda izprava kaptola zagrebačkoga, da se je nalazila u velikoj potrebi, te sporazumno sa sinom Konstantinom od „Nečvena“ (Kozthantini)¹ prodala je svoj dio grada Buševića i ostalih dobara svomu subaštniku Ivanu od Goruše. Izmedju ostalih dobara i imanja nabrojeno je i dvanaest sela oko Buševića. Važna je i ta izprava, što je prodajni list Jelene Nelepićeve od god. 1421 pisan glagoljicom, kako je *Nelepičića Petru prodala sela i Crnodolne*. (Lopašić: Bihać i Bihačka krajina, str. 134 i 135.) — Ovdje prestaje trag i uspomena Nelepićim pri Nečvenu. Koliko pak stoji u svezi sa iztančanjem plemena Nelepića, treba znati, kako prije svoje smrti Ivan Nelepić Cetinski, umirući bez mužkoga poroda, ostavi jedinu kćer Margaritu, udatu za kneza Kralja Krbavskoga. Ovaj joj dade u miraz mjesto novaca od 7000 dukata zlatnika, grad Zvonigrad sa ovim selima i posjedovanjima. Car i kralj Sigismund podieli sva imanja Nelepićeva, sve gradove i kule Matku Talovcu, banu hrvatsko-dalmatinskomu. Izmedju kula i gradova bijaše i grad „Nečven“. Nego ban Matko Talovac, po dozvoli istoga kralja, radi zasluga u ratu zadobivenih u obrani kraljevih gradova proti knezovom krbavskim, darova knezu i plemiću Jurju Stjepanu Martinoševiću iz Radučića sela i posjedovanja u blizini Bukovice, t. j. Badanj kod Drniša, Lelčice i „Nečven-kule“ s druge strane Krke, te selo Ljubotić u župi ili krajini Prominskoj (Nevpekure, et Lelchyhy, et Lobotheuchy in provincia seu contrata Prominia). Lelčici blizu „Nečven-kule“ obстоје i danas, dočim Nevpekure krivo je napisano mjesto „Nečven-kule“. Ova i druga imanja, po državnom pravu, pripadala su kralju, budući je knez Cetinski umro bez mužkoga poroda. U drugoj izpravi god. 1437 polag grada „Nečvena“ spominje se stari grad i selo „Čučevo“ s desne strane Krke (*villa Chuchevno*). Od sad unapried do turskih provala malo što znademo o „Nečvenu“. Vjerojatno je, da banovci i podbanovci hrvatski i dalmatinski u Kninu (banus et vicebanus) držahu vojničke posade i svoje kaštelane u okolnih gradcih, tako i u „Nečvenu“

¹ Vidi ob ovomu moju radnju u „Iskri“ god. 1891, br. 4.

Starohrvatska Prosvjeta. 1899. I. 1.